

FIȘA DISCIPLINEI

Pictura medievală din Transilvania: artă, liturghie, patronaj

Anul universitar 2025-2026.

1. Date despre program

1.1. Instituția de învățământ superior	Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
1.2. Facultatea	Facultatea de Istorie și Filosofie
1.3. Departamentul	Istorie Medievală, Premodernă și Istoria Artei
1.4. Domeniul de studii	Istorie
1.5. Ciclul de studii	Licență
1.6. Programul de studii / Calificarea	Istoria artei
1.7. Forma de învățământ	Licență, la zi

2. Date despre disciplină

2.1. Denumirea disciplinei		Pictura medievală din Transilvania (cca 1250-1550): artă, liturghie, patronaj				Codul disciplinei	HLR1536
2.2. Titularul activităților de curs			C.S.II Ciprian Firea				
2.3. Titularul activităților de seminar							
2.4. Anul de studiu	3	2.5. Semestrul	5	2.6. Tipul de evaluare	C	2.7. Regimul disciplinei	DS

3. Timpul total estimat (ore pe semestru al activităților didactice)

3.1. Număr de ore pe săptămână	3	din care: 3.2. curs	3	3.3. seminar/ laborator/ proiect	0
3.4. Total ore din planul de învățământ	42	din care: 3.5. curs	42	3.6 seminar/laborator	
Distribuția fondului de timp pentru studiul individual (SI) și activități de autoinstruire (AI)					ore
Studiul după manual, suport de curs, bibliografie și notițe (AI)					10
Documentare suplimentară în bibliotecă, pe platformele electronice de specialitate și pe teren					9
Pregătire seminare/ laboratoare/ proiecte, teme, referate, portofolii și eseuri					10
Tutoriat (consiliere profesională)					2
Examinări					2
Alte activități					
3.7. Total ore studiu individual (SI) și activități de autoinstruire (AI)				31	
3.8. Total ore pe semestru				75	
3.9. Numărul de credite				3	

4. Precondiții (acolo unde este cazul)

4.1. de curriculum	nu este cazul
4.2. de competențe	nu este cazul

5. Condiții (acolo unde este cazul)

5.1. de desfășurare a cursului	• Pentru buna desfășurare a cursului sunt necesare conexiune internet, proiecție prin videoproiector/ecran/tabla inteligentă; pentru calitatea proiecției sunt obligatorii mijloace de blocare a luminii naturale (jaluzele, draperii opace).
5.2. de desfășurare a seminarului/ laboratorului	-

6.1. Competențele specifice acumulate¹

Competențe profesionale/esențiale	• Prezentarea orală și scrisă, în limba programului de studii și/sau într-o limbă de circulație internațională, a cunoștințelor de specialitate. • Utilizarea adecvată a limbajului de specialitate specific istoriei artei, a termenilor tehnici din domeniul istoriei artei și în special ai celor din domeniul picturii (murale și pe panou). • Familiarizarea cu terminologia și metodele specifice studierii picturii medievale din Transilvania, atât de origine occidentală, catolică, precum și răsăriteană, de sorginte bizantină și ortodoxă. • Familiarizarea cu terminologia investigațiilor științifice asupra picturii (analize optice și fizico-chimice). • Capacitatea de analiză a documentului vizual, corelat cu alte tipuri de surse. • Spirit critic
Competențe transversale	• Îndeplinirea la termen, riguroasă și responsabilă, în condiții de eficiență a sarcinilor trasate, cu respectarea principiilor eticii activității științifice, aplicarea riguroasă a regulilor de citare și respingerea plagiatului. • Aplicarea tehnicilor de relaționare în grup și de muncă eficientă în echipă, cu asumarea de roluri diverse. • Căutarea, identificarea și utilizarea unor metode și tehnici eficiente de învățare, conștientizarea motivațiilor extrinseci și intrinseci ale învățării continue. • Etica profesională

6.2. Rezultatele învățării

Cunoștințe	Studentul cunoaște: cele mai importante ansambluri de pictură murală și cele mai semnificative picturi pe panou (poliptice, dar și icoane) produse în Transilvania în perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XIII-lea și mijlocul secolului al XVI-lea. De asemenea, studentul va cunoaște pe cei mai importanți artiști / ateliere, după numele lor sau după un nume convențional.
Aptitudini	Studentul este capabil să distingă între epoci și stiluri artistice și să integreze operele de artă/ picturile în cadrul lor social (patroni, comanditari, ctitori, comunități etc.).
Responsabilități și autonomie	Studentul are capacitatea de a lucra independent pentru a realiza scurte prezentări ale picturilor din epoca avută în vedere.

7. Obiectivele disciplinei (reieșind din grila competențelor acumulate)

¹ Se poate opta pentru competențe sau pentru rezultatele învățării, respectiv pentru ambele. În cazul în care se alege o singură variantă, se va șterge tabelul aferent celeilalte opțiuni, iar opțiunea păstrată va fi numerotată cu 6.

7.1 Obiectivul general al disciplinei	Cursul propune o incursiune cronologică, dar și tematică în repertoriul picturilor medievale create și păstrate în Transilvania (luată în sens larg – incluzând uneori și realități din Partium sau chiar Maramureș) în perioada cuprinsă între cca. 1250-1550. Așadar, operele de pictură medievală aparțin stilurilor gotic, renescentist, dar și (post-)bizantin. Picturile vor fi analizate în funcție de aspectul lor formal (a stilului lor), dar și din punct de vedere al conținutului lor tematic (iconografiei) și al societății care le-a creat (al patronilor / ctitorilor). De asemenea, picturile vor fi adesea analizat în contextul lor arhitectural (al locului în care se aflau) și al funcționalității (liturgice, sociale etc.). O atenție specială se va acorda aspectelor tehnice ale operelor investigate cu metode moderne de cercetare (reflectografie / fotografie în spectrul infraroșu pentru picturile pe panou, analize fizico-chimice), au în contextul lucrărilor de restaurare.
7.2 Obiectivele specifice	- Familiarizarea cu un repertoriu de opere (picturi murale sau pe panou – poliptice și icoane) create într-o pluralitate de stiluri și maniere de-a lungul unei perioade de circa trei secole (cca 1250-1550). - Dobândirea deprinderilor de a observa și analiza din punct de vedere vizual picturile medievale. - Descrierea acestora cu un limbaj de specialitate adecvat, capacitatea de a analiza comparativ operele studiate cu altele (mai mult sau mai puțin asemănătoare) și plasarea lor în contexte (artistice, culturale și de civilizație) mai largi.

8. Conținuturi

8.1 Curs	Metode de predare	Observații
1. Introducere în temă. Bibliografie. Monumentul/ spațiul construit ca și cadru pentru manifestarea picturii. (arta medievală în context – Hierotopia).	Discuție introductivă prezentarea tematicii cursului și a bibliografiei specifice. Explicitarea atribuțiilor și obligațiilor studenților. Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
2. Începuturile picturii medievale din Transilvania: ansamblul nou descoperit de la Cisnădie	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
3. Orizontul anilor 1300-1350: „stilul italo-bizantin”. Introducere în iconografie.	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
4. Secolul al XIV-lea: 1, Stilul liniar-narativ; 2. Confluența stilurilor	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
5. Goticul internațional de curte și anii 1400. Atelierul Mălâncrav	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză	

	comparativă.	
6. Artă și liturghie: capela Corpus Christi de la Sânpetru	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
7. Legenda regelui cavalier. Atelierul Dârjiu	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
7. Ansambluri murale ale primei jumătăți a secolului al XV-lea.	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
9. Johannes de Rozenaw și pictura anilor 1450. Polipticul din Prejmer.	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
10. Pictura de tradiție bizantină în Transilvania: ansambluri murale și icoane	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
11. Maeștrii Goticului târziu din Transilvania și legăturile lor stilistice cu Europa Centrală	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
11. Sibiu: un centrul de pictură în epoca Renașterii	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
12. Sighișoara și Brașovul în Renaștere - pictura	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
13. Investigații tehnice asupra picturii medievale din Transilvania: de la analiza de stil la fotografia în Infraroșu și analizele fizico-chimice	Prelegere participativă, expunere, demonstrație, exemplificare, analiză comparativă.	
14. Concluzii: trei secole de pictură transilvăneană	Prelegere de final, concluzivă, însoțită de recapitularea principalelor cunoștințe și deprinderi dobândite de-a lungul întregului curs.	
Bibliografie: BALOGH Jolán, Az erdélyi renaissance I. 1460–1541, Kolozsvár, 1943. CINCHEZA-BUCULEI, Ecaterina, Din nou despre pictura bisericii Sf. Nicolae din Densuș, în Ars Transsilvaniae, XIX, 2009, p. 89-95. DRĂGUȚ, Vasile (coord.), Repertoriul picturilor murale medievale din România (sec. XIV-1450) în Pagini de veche artă românească, vol. 5, 1985. DRĂGUȚ, Vasile, Arta gotică în România, Editura Meridiane, București, 1979. DRĂGUȚ, Vasile, Iconografia picturilor murale gotice din Transilvania, în Pagini de veche artă românească, vol. 2, 1972. DRĂGUȚ, Vasile, Pictura murală din Transilvania (sec. XIV-XV), Ed. Meridiane, București, 1970. EFREMOV, Alexandru, Icoane românești, Ed. Meridiane, București, 2003. ENDRŐDI Gábor: Winged Altarpieces in Medieval Hungary, in eds. BARRAL I ALTET Xavier et al. The Art of Medieval Hungary, Roma, 2018, 193-209. FIREA, Ciprian – POP, Saveta: Pictorii Transilvaniei medievale (cca 1300-1600). Un Dicționar, Cluj-Napoca, 2021. FIREA, Ciprian, „Per bireti nostri capiti impositionem investimus...”. Arhipresbiteri, însemne heraldice și artă în Renașterea timpurie din Transilvania, în Ars Transsilvaniae, XXIII, 2013, p. 99-122. FIREA, Ciprian, Blazonul breslei pictorilor și urme ale folosirii sale în Transilvania (sec. XV-XVI), în Ars Transsilvaniae, XXI, 2011, p. 59-68. FIREA, Ciprian, Câteva retabluri ”călătoare”, pictorii și patronii lor la începutul Renașterii transilvănene în Ars Transsilvaniae, XXIV, 2014, p. 41-60		

FIREA, Ciprian, Pictura murală Crucificarea din biserica evanghelică din Sibiu, în vol. Confluente. Repere europene în arta transilvăneană (Catalog de expoziție), Palatul Brukenthal Sibiu, 2007, p. 29-32.

FIREA, Ciprian, The Great Altarpiece of the Passion from Sibiu and its Painters, în Brukenthal. Acta Musei, VII/ 2, 2012, p. 229-246.

FIREA, Ciprian: Polipticele medievale din Transilvania: artă, liturghie, patronaj, Cluj-Napoca, 2016.

Istoria Artelor Plastice în România (coord. G. Oprescu), Editura Meridiane, București, 1968. (Capitolul "Arta în Transilvania din secolul al XIV-lea până la mijlocul secolului al XV-lea", subcapitolul Pictura p. 215-222 (autor: V. VĂTĂȘIANU); Capitolul "Arta în Transilvania de la mijlocul secolului al XV-lea până la sfârșitul secolului al XVI-lea", subcapitolele Pictura și Altare poliptice p. 421-425 (autor: V. VĂTĂȘIANU)

JENEI, Dana, Goticul în Transilvania. Pictura (cca. 1300-1500), Editura Oscar Print, București, 2016.

JENEI, Dana, Pictura murală a Bisericii „Din Deal” din Sighișoara, în Ars Transsilvaniae, XIV-XV, 2004-2005, p. 107-120.

JENEI, Dana, Pictura murală gotică din Transilvania, Noi Media Print, București, 2007.

JENEI, Dana, Picturi murale din jurul anului 1500 la Mediaș, în Ars Transsilvaniae, XII, 2012, p. 49-62.

JENEI, Iuliana Dana, Renașterea transilvăneană – identitate culturală în context european, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2013.

KISS, Lóránd, Falképek kutatása és helyreállítása az erdélyi száz evangélikus templomokban, în Certamen, I/2013, pp. 385-389

KOLLÁR Tibor (Ed.), A szórvány emlékei, Budapest, 2013.

KÓNYA, Anna, From Copying to Adaptation. The Uses of Prints in Transylvanian Wall Paintings from the Late Gothic Period (c. 1450–1520), în Denise Borlée, Laurence Terrier Aliferis (ed.) Les modèles dans l'art du Moyen Âge (XIIe-XVe siècles). Actes du colloque „Modèles supposés, modèles repérés: leurs usages dans l'art gothique”. Université de Genève (3–5 nov. 2016), Brepols, Turnhout, 2018.

MIHÁLY Ferenc: Contribuții la cercetarea polipticelor medievale transilvănene. Observații privind tehnicile de execuție și intervențiile de restaurare, Ars Transsilvaniae 24. 2014, 75-94.

Năstăsioiu, Dragoș Gh., Nouvelles représentations de la légende de Saint Ladislas à Crăciunel et Chileni, în Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Tome XLV, 2008, p. 3–22.

PORUMB, Marius, Dicționar de pictură veche românească din Transilvania (sec. XIII-XVIII), Editura Academiei, București, 1998.

PORUMB, Marius, Pictura românească din Transilvania (sec. XIV-XVII), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981.

PRIOTEASA, Elena Dana, Medieval Wall Paintings in Transylvanian Orthodox Churches: Iconographic Subjects in Historical Context, București/Cluj Napoca, Editura Academiei Române/Editura Mega, 2016.

RADOCSAY Dénes, A középkori Magyarország falképei, Budapest, 1954.

RADOCSAY Dénes, A középkori Magyarország táblaképei, Budapest, 1955.

ROTH, Victor, Siebenbürgische Altäre, Strassburg, 1916

SARKADI NAGY, Emese, Local Workshops – Foreign Connections. Late Medieval Altarpieces from Transylvania, Jan Thorbecke Verlag, Ostfildern, 2012.

SERENDAN, Cristina – HRADIL, David –HRADILOVÁ, Janka – CANNATACI, Joseph: Early Renaissance Altarpieces in Transylvania: Materials and Technological Characteristics, in The Renaissance Workshop: The Materials and Techniques of Renaissance Art, eds. SAUNDERS, David – SPRING, Marika – MEEK, Andrew, London, 2013, 60-70.

SZABÓ Tekla, The Historic Renovations of the Protestant Church in Viștea (Cluj County), în Caietele ARA. Arhitectură. Restaurare. Arheologie, VI, 2015, p. 135-154.

ȘTEFĂNESCU, I. D., La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie depuis les origines jusqu'au XIXe s., Paris, Geuthner, 1932.

VĂTĂȘIANU, Virgil, Istoria artei feudale în țările române, Ed. Academiei, București, 1959. (p. 396-435; 755-800)

ZSOMBOR Jékely, KISS Loránd, Középkori falképek Erdélyben (Szerk. KOLLÁR Tibor), Teleki László Alapítvány, Budapest, 2008.

ZSOMBOR Jékely, Les ateliers de peinture murale en Transylvanie autour de 1400, în Ars Transsilvaniae, XXIII, 2013, p. 31-54.

8.2 Seminar / laborator	Metode de predare	Observații
Bibliografie		

9. Coroborarea conținuturilor disciplinei cu așteptările reprezentanților comunității epistemice, asociațiilor profesionale și angajatori reprezentativi din domeniul aferent programului

- Cursul oferă cunoștințe de bază necesare în activități legate de cercetarea, promovarea, evaluarea, protejarea și valorificarea (științifică, turistică, muzeală etc.) a operelor de artă (picturi murale și pe panou) din Transilvania în perioada medievală (stilurile romanice, gotice și renascentiste).

10. Evaluare

Tip activitate	10.1 Criterii de evaluare	10.2 Metode de evaluare	10.3 Pondere din nota finală
10.4 Curs	Familiarizarea cu principalele monumente de pictură din epoca studiată, capacitatea de a observa analogii și diferențe, coerența exprimării folosind terminologia specifică.	orală/colocviu	70%
	Participarea și implicarea în dezbaterile participative.		30%
10.5 Seminar/laborator			
10.6 Standard minim de performanță Nota 5 (cinci) la examinarea orală, constând în recunoașterea, descrierea și contextualizarea a celor mai importante opere de artă / picturi prezentate pe parcurs.			

11. Etichete ODD (Obiective de Dezvoltare Durabilă / Sustainable Development Goals)²

 Eticheta generală pentru Dezvoltare durabilă								
								

² Păstrați doar etichetele care, în conformitate cu [Procedura de aplicare a etichetelor ODD în procesul academic](#), se potrivesc disciplinei și ștergeți-le pe celelalte, inclusiv eticheta generală pentru Dezvoltare durabilă - dacă nu se aplică. Dacă nicio etichetă nu descrie disciplina, ștergeți-le pe toate și scrieți "Nu se aplică".

Data completării:
22.X.2025

Semnătura titularului de curs

Semnătura titularului de seminar

Data avizării în departament:
...

Semnătura directorului de departament

.....